

Hatı (Satı) Çırpan (Ođlu) (1890-1956)

Türk kadını Cumhuriyet ile birlikte seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir ve bu durum Atatürk'ün, Türk kadınına her sahada gerekli yeri ve değeri sağlayabilmek için verdiği büyük mücadelenin sonucudur.

Elde ettiği siyasi haklar neticesinde Türk kadını ilk defa olarak 1935 seçimlerine katılmıştır.

1935 yılı seçimlerinde, 399 milletvekilinden 17'si kadındır. 1936 yılı başında boşalan milletvekillikleri için yapılan ara seçimde ise emekli öğretmen Hatice Özgenel Çankırı Milletvekili olarak seçilerek meclisteki kadın milletvekili sayısı 18'e çıkmıştır.

Hayat hikayelerine bakıldığında kadınların çoğunluğu eğitilmiştir ve birkaç dil bilmektedirler. Ayrıca ülkenin hemen hemen her bölgesinden temsilci seçilmesine gayret gösterilmiştir. İlk kadın milletvekilleri V. Dönem (1935-39)'de TBMM'de faaliyet göstermiştir.

Satı Kadın (Hatı Çırpan), köylü kadınların temsilcisi olarak milletvekili olması için Atatürk tarafından bizzat önerilmiştir.

Hatı Çırpan Meclis
Kürsüsünde Yemin
Ederken (1 Mart 1935)

Gerçek adı Hatice olmasına rağmen Satı Kadın olarak tanınmıştır. Evli ve altı çocuğu olan çiftçilik yapan köylü bir Türk kadını olan Satı Kadın 1890 Ankara-Kazan doğumludur. Kara Mehmetler adı verilen ve İstiklal Harbi'nde büyük yararlılıklar göstermiş bir ailenin kızı olan Satı Kadının babası Kara Mehmet Bey, annesi Emine Hanım'dır. Balkan Savaşı gazilerinden olan İbrahim Çırpanoğlu ile evlenmiştir.

Kazan köyü muhtarlığı yapan Hatı Çırpan, 1935 seçimlerinde meclise giren kadınlardan biridir ve tek dönem milletvekilliği yapmıştır.

Daha genç bir kadinken babasının ölümü üzerine babasından kalan miras için köyün zorbalılarından olan Kara Yusuf ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Satı Kadın bu mücadeleyi kazanınca adı Satı Ađa olarak anılmaya başlanmıştır. İstiklâl Harbi'nde orduya malzeme yetiştirmek için mücadele vermiştir. Harf İnkılabı'ndan sonra da açılan Millet Mektepleri'nde okuma-yazma öğrenmiştir.

Kadınlara 1933 yılında muhtar seçme ve seçilme hakkının tanınmasından sonra ise babasının muhtarlık görevini devralarak, köyünün sorunlarını çözmek için çaba harcamıştır. Hatta ata binip silah kuşanıp köyün inzibatına bile

yardım etmiştir.

Satı Kadın'ın milletvekilliği süreci ise Atatürk ile tanışması üzerine başlamıştır.

Satı Kadın Kazan köyü muhtarlığı yaptığı dönemde Atatürk'ün Kızılcahamam'a doğru gittiğini haber alması üzerine köyü temizletmiş, köylüyü toplayarak Kazan'a yakın Bitik Nahiyesi 'ne gitmiştir. Atatürk gelince elini öper, köylüler hazırladıkları ayrıntı Atatürk'e ikram etmeye çekince Satı Kadın kendisi ikram eder ve hatta ayrıntı Atatürk'e ikram etmeye çekinen köylülerin; *"Seni astırır, kestirir, hiç korkun yok mu?"* sözlerine aldırmadan; *"Ondan insana fenalık mı gelir?"* diyerek ayrıntı Atatürk'e ikram etmiştir. Atatürk kendisinin Kazan köyünün muhtarı olduğunu öğrenir. Hatta Atatürk kendisine muhtarlıktan memnun olup olmadığını sormuştur. Satı Kadın memnun olduğu şeklinde cevap vermiştir. Atatürk'ün ayrıca,

-*"Senin kocan kim?"* diye sorusu üzerine Satı Kadın, kocasının Sakarya Savaşı'nda boğazından yaralanmış bir cengâver olduğunu söylemiştir. Atatürk kendisine bir soru daha sormuştur;

-*"Ne zaman doğdun?"*

- *1919'da Atatürk Samsun'a çıktığı zaman doğdum...*

Ata, bir an düşünür. Yıl 1934 idi. Kadının bu ifadesine göre 15 yaşında olması lâzım gelirdi. Hâlbuki karşısında abideleşen kadın... 25 yaşlarında görünüyordu. Tekrar sordu:

-*Nasıl olur?*

Evet, nasıl olurdu bu?... Satı Kadın, hiç tereddütsüz, o her zamanki nüktedan hâli ile memleketin işgal altında geçirdiği acı yılları ima ederek:

-*"Evet Paşam. Ondan evvel yaşamıyordum ki..."*.

Yola devam ederken Atatürk, Nuri Conker'e *"İşte mebus olacak kadın"* diyerek, Satı Kadın'ın adını ve köyünü kaydettirmiştir.

Atatürk'ün ziyaretinden bir-kaç ay sonra köyün bekçisi tarafından kendisine bölük kumandanı tarafından çağrıldığı söylenir. Bölük kumandanının yanına bir komşusuyla beraber giden Satı Kadın'a bölük kumandanı;

-*"Biz seni köy muhtarlarının başına ireyis yapacağız"* demesine üzerine Satı Kadın'da;

-*"İyi ya olurum. Hükümetin emrine kelle bile feda olsun"* diye cevap vermiştir.

Kısa bir süre sonrada gazetelerde Hatı Çırpan'ın aday gösterildiği yazılmıştır. Seçimler yapıldıktan sonrada Kazan köyü muhtarı olan Hatı Çırpan, muhtarların başı olarak "ireyisliğe" seçilmiştir.

Hatı (Satı) Çırpan

CHF umumi reislik divanı Atatürk'ün başkanlığında 2 Şubat'ta Dolmabahçe'de toplanarak fırka mebus adaylarını belirlemeye başlamıştır. Aday seçim sonuçları 4 Şubat'ta tamamlanarak 5 Şubat'ta bütün yurda ilan edilmiştir. Ankara Bitik Nahiyesi Kazan köyü Muhtarı Satı Çırpan Ankara'dan aday olmuştur.

8 Şubat 1935 seçimlerinde 1273 oy alarak V. dönem Ankara milletvekili olarak TBMM'ye giren Satı Kadın milletvekili seçildikten bir süre sonra köyünden alınarak İsmet Paşa Enstitüsü'ne götürülmüş ve burada kendisi bluz, eldiven, çorap, fotin ile modern bir Türk kadını olarak giydirilmiştir ve hususi tahsil görmüştür.

Hatı Çırpan seçimde, Merkez Kazası'ndan: 332, Ayaş'dan:77, Beypazarı'ndan:74, Nallıhan'dan: 48, Çubuk'tan: 68, Kızılcahamam'dan: 139, Haymana'dan:80, Keskin'den: 144, Polatlı'dan: 41, Bala'dan: 73, Kalecik'ten: 99, Ş.Koçhisar'dan: 98 oy almıştır.

1935 seçimlerinde milletvekili seçilen kadınların büyük bir çoğunluğu ilgi alanlarına göre bir komisyonda (encümen) görev almıştır. Bazıları da bu komisyonlarda katip üye olarak bulunmuştur. Hatı Çırpan kendisi çiftçi olduğu için Ziraat Komisyonu'nda görev almıştır.

Milletvekili olduğu gün

Hatı Çırpan'ın "*Şehitliklere Çelenk Koyma Heyeti*"nde de yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu görev kızının ifade ettiğine göre Çanakkale gezisi ile ilgili olmalıdır.

Satı Kadın, meclise girdikten sonra yaptığı röportajlarda kadın ve erkeklerin eşlerinden boşanmaması gerektiğini, boşanan çiftlerin çocuklarının çok zarar gördüğünü ve bunun engellenmesi için çalışacağını, ayrıca köylülere modern tarım araç ve gereçlerin verilmesi, köylere yol, su, sağlık ve eğitim hizmetlerinin götürülmesi için her girişimin içinde

olacağını ifade etmiştir. Bunların yanında Halkevi çalışmalarının yaygınlaştırılması için de gayret göstermiştir.

Ankara’da milletvekilliği yaptığı süre zarfında “*Satı’nın burnu büyüdü*” demesinler diye bir köy evinde yaşamış, köyünden gelenleri bu evde ağırlamıştır ve milletvekilliği yapmadığı zamanlarda da köylüsünün sorunlarıyla ilgilenmiştir.

Satı Kadın sadece V. dönem milletvekili olarak mecliste görev yapmıştır.

Atatürk, Satı Kadın’ın adını Orta Asya Türkleri arasında ün yapan bir kadından esinlenerek “Hatı” olarak değiştirmiştir. Satı Kadın bu konuda Yedigün Dergisi muhabirine verdiği cevapta;

-“*Gönlünüz ne manasına gelirse koyun...Eski Türk adı imiş, eski adım Satı idi emme, Atam öyle diledi işte!...*”

Satı Kadın, milletvekilliği görevi bittikten sonra köyüne dönmüş ve 19 Mart 1956 tarihinde vefat etmiştir. Kazan’da anıt mezarı bulunur ve evi restore edilerek müze haline getirilmiştir.

Netice olarak diyebiliriz ki, Türk kadınının sahip olduğu hakların kazanılmasında en büyük etken Mustafa Kemal Atatürk’tür. Atatürk her zaman Türk kadınına layık olduğu mevkide görmek istemiştir. Atatürk’ün kadın hakları konusunda yaptığı çalışmalara bakıldığında dünyada hiçbir ülkede, hiçbir liderin, kadın hakları için böylesine savaştığı görülmemektedir. Atatürk’ün bu konuda verdiği mücadeleler, çağdaş oldukları ileri sürülen birçok batılı devlete, çağdaş olma dersi vermiş ve hatta onlara yol göstermiştir.

Bir gazeteci ile röportajı (1935)

1935 seçimlerinde TBMM’ne giren 18 kadın milletvekillerinden biride Satı Kadın olmuştur. Atatürk’ün seyahatleri sırasında tanıdığı Satı Kadın Atatürk’ün dikkatini çekmiştir. Çiftçilikle uğraşan, altı çocuklu, baba mesleği olan muhtarlığı da devam ettiren Satı Kadın belki de hayal bile edemeyeceği milletvekili olmuştur. Mecliste köylü Türk kadınının temsilcisi olmuştur.

Şayan ULUSAN

KAYNAKÇA

ABADAN UNAT, Nermin, “The Legal Status of Turkish Women”, **Turkish Review**, Volume 1, Number 6, Winter 1986.

AĞAOĞLU, Ahmet, "Türk Kadınına Verilen Seçme ve Seçilme Hakkı", **Cumhuriyet**, 6 Aralık 1934.

AKDAĞ, Ömer, "Konya'da 1935 Genel Seçimi", **Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S 36, Konya 2004.

ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ, Cemile- TÜRK, Fahri, "Kamu Hayatında Türk Kadını", **TÜBAR**, XXXI-/ Bahar 2012.

Atatürk'ten Anekdötler, Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı, Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi (ATAREM), Ankara b.t.y.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, Ankara 1952.

CUNBUR, Müjgan, "Atatürk ve Kadın", **Kemalist Atılım**, C IV, S 31, Şubat 1986.

ÇAKIR SÜMER, Gülizar, "Türkiye'de Kadın Milletvekilleri: 1935-1991", **İnönü Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Malatya 1999.

DOĞRAMACI, Emel, "Atatürk ve Kadın Hakları", **Atatürkçü Düşünce El Kitabı**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998.

DUROĞLU, Sibel, "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri", **Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara 2007.

GÖNÜLAL, İsmet, "Türk Kadını ve Kadın Hakları Kaynakçası", <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-02/turk-kadini-ve-kadin-haklari-kaynakcasi>, (erişim tarihi: 14.07.2016).

GÜNEL, Yaşar, **İlk Köylü Kadın Milletvekili Satı Kadın**, Gündüz Kitabevi Yayınları, Ankara 2006.

"Kadın Milletvekili Sayısı 81'e Düştü", **Milliyet**, 03.11. 2015.

KAPLAN, Leyla, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908- 1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1998.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2005.

KURNAZ, Şefika, **Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923**, Ötüken Yayınları, İstanbul 2015.

ÖZER, Sevilay, "Kadınlara Seçme ve Seçilme Hakkı Verilmesinin Türk Kamuoyundaki Yankıları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C XXIX, Mart 2013.

SEZER, Ayten, "Türkiye'de İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları", <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-42/turkiyede-ilk-kadin-milletvekilleri-ve-meclisteki-calismalari> (erişim tarihi:30.06.2016).

ŞIVGIN, Hale, "Atatürk ve Türk Kadın Hakları", **Erdem**, C11, S 31, Mayıs 1999.

"Toplantıdan İntibalar", **Milliyet**, 2 Mart 1935.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümü (1920-1991), TBMM Genel Sekreterliği Yayınları, Ankara 1994.

Türk Kadını ve Satı Kadın, T.C.Kazan Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, Kazan-Ankara 2009.

ÜNAL, Suzan, “Türk Kadınının Seçme Ve Seçilme Hakkını Kazanması Ve Basın”, **Turkish Studies**, Volume 9/7 Summer, Ankara 2014.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hati-sati-cirpan-oglu-1890-1956/?pdf=3614> adresinden erişilmiştir